

Källövning - Anton Wilhelm Amo, Europas första svarta filosofiprofessor

Anton Wilhelm Amo (1700 (1703) - ca. 1759) var en gambiansk filosof och intellektuell som levde en stor del av sitt liv i Tyskland under brinnande upplysningstiden. Hans bakgrund vet man inte särskilt mycket om. Vissa menar att han var en slav som landade i intellektuella kretsar andra menar att han landade i Tyskland för att utbildas i kristendom. Han bodde inledningsvis i Tyskland hos Hertigen Anton Ulrich som sedan skickade vidare Amo för att studera. Amo hade sedan en akademisk karriär innan han blev mer utstött till följd av mindre toleranta strömningar i Tyskland. Han lämnar Tyskland i slutet av 1740-talet. Vad som sedan hände med Amo vet vi inte. Nedan följer tre utdrag som beskriver Amos akademiska karriär samt lite bakgrund. Läs utdragen och svara på frågorna nedan.

Påstått porträtt av Anton Wilhelm Amo

Källa 1: Första källan är från ett universitetslexikon från 1751 skrivet av Johann Heinrich Zedler. Zedler redogör för Amos akademiska karriär, lite bakgrund och vad han lyckades utföra på de olika universiteten han studerade och jobbade på.

”Amo (Anton Wilhelm), en döpt mor (folkgrupp från Nordafrika), ursprungligen från Guinea i Afrika. Hans Höghet kurfursten av Braunschweig-Wolfenbüttel sände på egen bekostnad Amo till studera filosofi och juridik några år på Halles universitet. År 1729, i månaden november disputerade han i juridik, hos kanslern von Ludwig som ordförande (...). I det här arbetet han visade från lagar och historier att morenas kungar var angripna under romersk kejsare, och att var och en av dem var tvungen att skaffa ett kungligt patent, vilket Justinianus (Byzantinsk kejsare) också utfärdat. Efter detta undersöker han hur långt friheten eller tjänandet av döpta Morerna i Europa sträcker sig enligt de vanliga lagarna. Därav erhöll han magistorexamen och gav under en tid privatlektioner i Halle. Han måste dock senare ha besökt universitetet i Wittenberg, eftersom vi innehar från honom en filosofiskt verk vid namn *Disputationem philosophicam, continentem ideam distinctam eorum, quae competunt vel menti vel corpori nostro vivo & organico* (En filosofisk diskussion, som innehåller en distinkt uppfattning om de saker som tillhör antingen vårt sinne eller vår levande och organiska kropp), som han offentligt försvarade i Wittenberg den 29 maj 1734. I denna avhandling refererar han flera gånger till en annan avhandling han försvarade, *Dissertatio de humana sic mentis apati* (En avhandling om det mänskliga sinnet).”

Källa 2: Den andra källan beskriver Johann Christoph von Dreyhaupt Amos akademiska karriär i sammanhanget att argumentera för Halles universitets öppenhet mot olika folkgrupper. Amos studerade och undervisade under många år i Halle.

”(...) en döpt mor vid namn Anton Wilhlem Amo, vars arvode var betald några år av Hans Majestät Kurfursten av Braunschweig-Wolfenbüttel, tilläts att studera filosofi och juridik här; i november

1729 under rikskanslerns ordförande von Ludwig, försvarade han en juridisk avhandling de jure Maurorum i Europa, befordrades därefter till graden magister Philosophiae, och under en tid gav efteråt privatlektioner. För att inte tala om att olika inrikesfödda och utlänningar av den judiska nationen som studerade medicin här och befordrades till doktorsexamen, bland vilka vi funnit några synnerligen begåvade och lärda personer.”

Källa 3: Källa tre är ett utdrag från en dödsannons eller en text som sammanfattar den schweiziska doktorn David Henri Gallandats liv. Utdraget är baserat på dagböcker och liknande från Gallandats liv och resor genom världen. Texten är publicerad 1782.

”Medan han (Gallandet) var på denna resa till Axim på Guldkusten i Afrika, besökte han den berömda herr Anton Wilhelm Amo, en guinea-afrikan, filosofie doktor och mästare i konst. Han var en neger som levde omkring trettio år i Europa. Han hade varit i Amsterdam år 1707 och presenterades för hertigen Anton Ulrich som senare fick honom till sin son August Wilhelm. Det senare gjorde det möjligt för honom att studera i Halle och i Wittenberg. År 1727 befordrades han till filosofie doktor och mästare i de liberala konsterna. En tid efter detta dog hans herre. Detta gjorde honom så deprimerad att det påverkade honom att återvända till sitt fosterland. Här levde han som en eremit och skaffade sig rykte som en spåman. Han talade olika språk inklusive hebreiska, grekiska, latin, franska och hög- och lågtyska. Han var skicklig i astrologi och astronomi och var i allmänhet en stor visman (spåman). Han var då omkring femtio år gammal. Hans far och en syster levde fortfarande och bodde på en plats fyra dagars resa inåt landet. Han hade en bror Wgo som var slav i kolonin Surinam. Senare lämnade han Axim och bosatte sig i fortet i det västindiska företaget St. Sebastian i Chama.”

En minnessten för Anton Wilhelm Amo i Halle.

Frågor:

1. Sammanfatta respektive text, vad säger källorna om Anton Wilhelm Amos.
2. Vilken bild får du av Anton Wilhelm Amos liv när du läst alla källor?
3. Vilken källa/källor är mest trovärdig om man ser till förståelsen för Anton Wilhelms Amos liv? Använd de olika källkritiska kriterierna.
4. Finns det något vi kan säga med säkerhet om Anton Wilhelm Amos liv utifrån källorna?
5. Tiden Anton Wilhelm Amos levde i definierades av tolerans och en acceptans mot människor. Kan det förklara varför han fick en så hög position i akademien, motivera. Ser du några andra förklaringar eller anledningar?
6. Kan du dra några andra slutsatser från källorna?